

דמו מועילה גם לשמן להוציאו מידי מעילה. ולשיטת רש"י, הועילה זריקת הדם להוציאו מידי איסור אכילת קדשים קודם זריקה (במכות יז.). ואמנם גם לשיטתו אסור השמן מן התורה – מפני שהוקצה למצוותו [ולא גרע מאתרוג כל שבעה], ועוד משום הפסד קדשים, שהרי משנחסר הלוג – נפסל. ומ"מ לענין איסור אכילת קדשים קודם זריקה, ואיסור מעילה – הועיל דם האשם להתירו. [ואע"פ שמעורב בו שמן שעולה לגבוה – הרי זה כקדשים קלים שאין בהם מעילה אע"פ שיש בהם אימורין שמיועדים להעלות לגבוה]. ולשיטת הרמב"ם גם לאחר זריקת הדם, כל עוד לא נתן מתנותיו – לוקה כדין קדשים לפני זריקה, ואפילו לדעת חכמים שיצא מידי מעילה בדם האשם.

(ולא פרש במה יצאו מכלל 'קדשי ה' והרי לא הותרו עדיין. וכנ"ל.

והקשה, אם אסור מדאורייתא כקדשים לפני זריקה, מדוע לחכמים אין מפגלים במתנותיו כלרבי, הלא מתן השמן נחשב 'מתיר' כזריקת הדם. [וכן תמה בשפת אמת ולא תירץ]. וכתב שצריך לומר, כיון שכבר הותר במקצת במתן הדם, ויצא מידי מעילה – אינו חשוב לפגל).

'אמרוהו קמיה דרבי ירמיה, אמר: גברא רבא כרב יוסף לימא כי הא מילתא? הרי לוג הבא בפני עצמו דלכ"ע מתנותיו שרו ליה ולא מפגלין ליה, דתניא... אף אני לא אמרתי אלא בבא עם האשם' – הקושיא היא מסתימת לשון הברייתא, שמשמע שלחכמים אין חייבים עליו משום פיגול בכל אופן, אפילו אם פיגל במתנותיו (כן פרש בשפת אמת לפרש"י. ואולם כתב שם לפרש דברי רב יוסף באופן אחר, שאין חילוק בין פיגל בשעת מתנות השמן ובין פיגל בזריקת הדם).

(ע"ב) 'ולכל חטאתם – לרבות חטאת העוף, סלקא דעתך אמינא נבילה היא' – קמשמע לן שהותר לכהנים. ודוקא לכהנים, אבל זר שאכל חטאת העוף – לוקה משום נבילה (כמבואר ביבמות לג.). וגם לכהנים, כאשר אין להם דין אכילה, כגון עולת העוף או קרבן פסול – לוקין משום נבילה. [ורק לענין טומאה אינו כנבילה, מפני שנעשה בדרך הכשר. ומצינו הרבה חילוקים בין איסור נבילה וטומאת נבילה]. (ע' בכל זה בשו"ת אחיעזר ח"ב ז, ד).

ומזה הוכיחו אחרונים שאין גדרה של מליקת קדשים כשחיטה, אלא שם נבילה עליה, אלא שהותרה לכהנים – ע' אתון דאורייתא א; קהלות יעקב חולין י; יא.

'אשם מצורע בהדיא כתיב ביה? – אלא לרבות אשם נזיר כאשם מצורע' – וצריך ריבוי מיוחד לאשם נזיר ולא היינו למדים אותו מאשם מצורע שניתן לכהן הגם שאינו בא לכפרה – כי יש לחלק בין זה שהוא בא להכשיר, לבין אשם נזיר שאינו אלא למנות נזירות טהרה (קין אורה).

דף מה

'הלכתא למשיחא?' – ע' במובא ביוסף דעת סנהדרין נא, מהקדמת ספר ערוך לנר למסכת מכות.

'קדשי עובדי כוכבים אין חייבין עליהן משום... וטמא' – בכלל זה איסורי אכילת קדשים בטומאה, הן טומאת הגוף [שאין הטמא מוזהר באכילת קדשי עכו"ם], הן טומאת בשר שהיא קלה מטומאת הגוף ונלמדת בקל-וחומר. אבל אין בכלל זה עבודה בטומאה בקדשי עכו"ם כדלעיל טו: (זבח תודה).

‘והשחטן בחוץ פטור – דברי ר’ שמעון. ר’ יוסי מחייב’ – אין מפורש בגמרא טעם הדבר. ודברי תורה עניינם במקומם ועשירים במקום אחר – בספרי (ראה ע, כב) מפורש שר’ שמעון מיעט מפני תעלה עלת יד – ולא עולת עכו”ם. [ואף לרבי יוסי שחולק, ממעטים מזה אם הקדיש העכו”ם בחוצה לארץ – שאין איסור לישראל להעלותו. לא נחלקו אלא בשהקדיש בארץ ישראל. ואמנם נראה שמדובר בנ אסור גם כשהקדיש בחו”ל. זבח תודה] (עפ”י משך חכמה ראה יב, יג. עע”ש).

ובשיטה מוקבצת (א) נתן טעם אחר. וע’ במה שהעיר עליו בספר אבי עזרי סוף הל’ מעה”ק).

וכתב בחזון איש (קדשים קמא מא, ד): לא דנו כאן אלא כשהקדיש העכו”ם על מנת להקריבו בפנים, שאז אם הקריבו בחוץ – הקרבן פסול, ונחלקו התנאים אם יש חיוב כרת לישראל המעלהו בחוץ. אבל עכו”ם שהקדיש קרבן בשביל להקריבו בחוץ – כך היא מצוותו, ואין איסור מצד ‘חוץ’ להקריבו בחוץ, אלא שמ”מ אסור לסייען כדלהלן קטז.

[ובאבי עזרי (סוף הל’ מעשה הקרבנות) כנראה אינו סובר חילוק זה, ולכך נקט שם כהנחה פשוטה שקרבן עכו”ם אע”פ ששחטו ישראל והקריבו בחוץ – אין הקרבן נפסל בכך, שהרי מותר לעכו”ם להקריב בבמה. ותמה לפי זה שנמצא שכל המיעוט הוא רק לענין איסור הפעולה, ואם כן תימה מדוע צריך למעט עכו”ם מהאיסור, הלא אין איסור שחוטא חוץ בכלל שבע מצוות].

‘דאתי עון עון מנותר ואתי נותר חילול חילול מטומאה’ – ודבר הלמד בגזרה–שוה חוזר ומלמד בגזרה–שוה (כדלהלן ג: ועתוס’ לעיל מד. ד”ה ואתי).

(ע”ב) ‘זליף עון עון מפיגול?... והני נפישן’ – צריך באור, הלא בכל מקום כשיש אפשרות להקיש לחומרא ולקולא – לחומרא מקשינן. וכן בגזרה שוה? וצריך לפרש שעיקר סמיכת המקשה על סברת ‘הני נפישן’ שאמר בסמוך (שטמ”ק; רעק”א).

פרפראות

‘אלא מעתה כל שחיטת קדשים לא לתני’ – מסכת זבחים קרויה בש”ס ‘שחיטת קדשים’ (כאן ובב”מ קט: ובסנהדרין גא: ובמנחות קה:). וכפי הנראה אינה מכונה בש”ס בשום מקום ‘זבחים’. וכן בראשונים מובא רבות השם ‘שחיטת קדשים’.

כמו כן רגיל רש”י במקומות רבים לכנות מסכת חולין ‘שחיטת חולין’ (בברכות ו. כב. לא. לח. שבת יד. נו. קז: וכהנה רבים). וכן התוס’ (ביומא עז. סוכה ל: ועוד) ושאר ראשונים. אמנם מצינו בכמה מקומות שרש”י קורא לה גם סתם ‘חולין’ (עירובין פא: סוכה נה. נזיר מה: ב”ק סג. סנהדרין צו: צח: ע”ז לט. לעיל כה.). וכן הביטוי מסכת ‘זבחים’ רווח הרבה ברש”י (ברכות טז: מט: נא: שבת יט: ועוד).

וכנראה שמות ‘זבחים’ ו‘חולין’ הם קיצור לשמותיהם המלאים, המופיעים בגמרא, ‘שחיטת קדשים’ ‘שחיטת חולין’, וכדי להבדיל משם הסדר, לא כינו את מסכת שחיטת קדשים ‘קדשים’, אלא ‘זבחים’.

‘... אלא דרוש וקבל שכר’ – על ידי הדרישה קבל שכר כאילו עשית, כמו שאמרו (בסוף מנחות): כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכו’ (עפ”י הקדמת באר שבע).

וע’ רש”י ב”מ (קיד: ד”ה בארבעה) שהלכות קדשים נחשבים כנוהגים בזמן הזה, שהרי ע”י לימודם מעלה עליהם הכתוב כאילו מקריבים במקדש.

'... נמצינו למדים, שאין מנדה לכבודו אלא חכם שראוי למנותו פרנס על הצבור. והצריכו בו תנאים; האחד, שלמד כל התלמוד בענינים הנוהגים, לאפוקי הלכתא למשיחא – לפי שלא מצאו כל אנשי חיל ידיהם ללמוד כל כך. ורבה בר אבוח, אמר לו אליהו: לא תני מר סדר טהרות, כדאיאת בפרק 'המקבל' (ב"מ קיד:). והתם נמי אמר לו רב אשי לרב אחא בריה דרב יוסף: כי מטית סדר קדשים תא אקשי לי. ועוד, כיון שאין הדינים ההם נוהגים ואין גורסים אותם אלא משום דרוש וקבל שכר, כדאיאת בפרק ד' מיתות (סנהדרין נא:), ובזבחים פרק בית שמאי, ת"ח אף על פי שלא ידעם ראוי הוא למנותו פרנס... (תשב"ץ ח"א לג)

*

'ונשלמה פרים שפתינו'

'אף על פי שנהרס הבנין הקדוש ונחרב, וכל סדרי הקדושה בקביעותם נסתמו אורותיהם מהאיר בעולם, 'אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם' – לא זזה הקדושה הפנימית, הקבועה בתוכיותה של הנשמה הישראלית, שממנה נובע הוא כח השפה הקדושה, המיוחדת לישראל בקדושתה. וכח זה הוא יפה כל כך, עד כדי להיות תשלומין גם בעד המעשה היותר ניכר ויותר חזק בהיותו מסתדר בפעולה, כמו שהקרבן היותר גדול ויותר מוכר בממשיותו, הוא קרבן הפרים, גם אותו אנו משלמים בשפתינו, שכח הדיבור הקדוש המיוחד לנו, פועל בהיותו וצירוף הפנימי את אותו הענין המקודש, להעלות ולעדן את כל העולמים ואת כל ההויה מצד פנימיותה, דוגמת מה שפעלו הקרבנות בהתפשטותם וקדושתם הגלויה והמפורסמת, נוסף על אוצר הכבוד הפנימי המקושר עמם' (מתוך עולת ראיה עמ' קטב).

דף מו

הערות וציונים

'בשני חילולין הכתוב מדבר' – דרש מהכפלת ה-למ"ד ד'יחללו' (ערש"י ושטמ"ק). וכיוצא בזה דרשו על 'לא יחלל זרעו' – שני חילולין (תמורה ה:); וכן 'תקל – תקלל' (סנהדרין סו. וערש"י יבמות מד: וסוטה כו: וקדושין עה. וע"ע תוס' להלן נו ד"ה היינו).

'לכפר – לכפרה נתתיו ולא למעילה' – יש מי שפרש הלימוד, הדם ניתן לכפרה והכפרה נחשבת צורך האדם ואינה צורך גבוה, הלכך אין שייך בו מעילה. [לעומת זאת דם בהמת קדשים כשהיא חיה – מועלין בו (כבמעילה יב: עתוס'), שהרי אז אינו עומד לצורך האדם אלא לצורך הבהמה, להחיותה] (עפ"י זכר יצחק מה"ב. ובזה יישב כמה דברים).

'אין לך דבר שנעשית מצותו ומועלין בו... משום דהוי תרומת הדשן ובגדי כהונה שני כתובין הבאין כאחד... תרומת הדשן ועגלה ערופה...' – אם כי משמע מפשטות הלשון שקיים דין מעילה בכל אותם דברים, כבר צדדו בתוס' (ביומא נט: וכיו"ב כתבו במעילה יג. ד"ה אתיא) שלשון זו אינה בדוקא, שהרי

שהרי הותר מן התורה [ומ"מ לא נהנים ממנו מדרבנן]. לרבי, יש בו דין מעילה עד שיתן מתנותיו (- מתן שבע (רש"י). ובקרבן אורה צדד בדעת הרמב"ם שלרבי יש בו מעילה עד לאחר מתן בהונות).
יש מי שכתב שאין דין מעילה בשמן הבא בפני עצמו, אלא כשבא עם האשם (מין ר"ז הלוי.
ואין הדבר מוסכם).

פיגול באשם; לחכמים אין חייבים משום פיגול על לוג השמן (כיון שיכול לבוא בנפרד מן הזבח, ואז אין הדם מתירם אלא מתנות השמן עצמו הן המתירות, כנ"ל). ולר"מ, אם בא הלוג עם הזבח - יש בו חיוב פיגול. (הלכה כחכמים, כנ"ל).
חישב בשעת הזאת השמן לאכלו חוץ לזמנו; רב יוסף אמר בתחילה שלדעת רבי - פיגול, שהרי המתנות הן המתירות וכמי שפיגול בזריקת הדם. ואולם רב ירמיה תמה וחלק, שאין מפגלים אלא בדם או בקומץ, ולא בשמן.

ג. כל קרבנם - לרבות לוג שמן של מצורע, הגם שאינו 'מן האש' - ניתן הוא לכהן לאכילה.
לכל מנחתם - לרבות מנחת העומר ומנחת קנאות ששייריהם ניתנים לכהן לאכילה, הגם שבאות להתיר / לבירור עוון, והייתי אומר שכיון שאינן באות לכפרה, אינם בכלל ואכלו אותם אשר כפר בהם).
ולכל חטאתם - לרבות חטאת העוף. ואין אומרים, נבילה היא ואסורה באכילה שהרי לא נשחטה אלא נמלקה.
ולכל אשם - לרבות אשם נזיר שהוא בא להכשיר (-להתחלת נזירות טהרה) ולא בא על חטא מסוים. [וכן אשם מצורע - אלא ששם נכתב בפירוש במקומו שנאכל לכהנים].
אשר ישיבו - זה גזל הגר.
לך הוא - שלך יהא, אפילו לקדש בו את האשה.

דף מה

ע. א. מהם הדינים המיוחדים לקדשי עכו"ם, ומה מקורם?
ב. דברים שאין להם מתירים - האם חייבים עליהם משום 'נותר' ו'טמא'?
ג. מה המשותף לפסולים נותר ופיגול שאין בפסול טומאה, ומה המשותף לנותר ולטומאה שאין בפיגול?
א. לדברי רבי שמעון, קדשי עכו"ם אין חייבים עליהם משום אכילת פיגול, נותר וטמא. (נאמר בטומאה בני ישראל, וממנה למדים ממנה בגזרה שוה לנותר, ומנותר למדים בג"ש לפיגול).
השוחטם (והמעלם. ספרי; רמב"ם) בחוץ - פטור (שנאמר בפרשת שחוטאי חוץ בני ישראל (הר"ם בשיטמ"ק).
ובספרי דרשו מפן תעלה עלתיד - ולא עולות עכו"ם).
אין בהם מעילה (חטא חטא מתרומה שנאמר בה בני ישראל), אבל אסור להנות מהם מדרבנן. ודוקא בקדושת מזבח שהיא קדושת הגוף, אבל קדושת בדק הבית (שהיא קדושת דמים ואינה דומה לתרומה) - יש בה מעילה.
לפירוש אחד בתוס', דלא כרש"י, אלו הם דברי רבי יוסי, אבל לרבי שמעון בכל אופן אין בהם מעילה.
אין עושים תמורה (שהוקשה תמורה למעשר בהמה, ואין עכו"ם מביאים מעשר בהמה לפי שאינם בקרבנות חובה. ובמסכת תמורה מיעטו עכו"ם מבני ישראל האמור בפרשת תמורה (עפ"י תוס').
אין חילוק אם העכו"ם עצמו אמר 'הרי זו תמורה' או אמר לישראל להמיר - בכל אופן אין חלה התמורה (תוס' ריש תמורה; זבח תודה).

ואין מביאים נסכים אבל קרבנם טעון נסכים. (ואם שלח דמי נסכים עם קרבנו – יקרבו משלו, ואם לאו – קרבים משל צבור (רש"י ועוד).

אמר רבי יוסי: בכלם רואה אני להחמיר, כקדשי ישראל.

ומודה ר' יוסי לענין ריצוי צייץ על עוון טומאה, שאינו בקדשי עכו"ם, דלאו בני הרצאה נינהו.

א. הרמב"ם פסק הלכה כר' שמעון, מלבד לענין שחוטי חוץ פסק (בסוף הל' מעה"ק) כר' יוסי

שחייבים עליהם. (וע' בכס"מ ובשאר מפרשים טעם הדבר). ודוקא כשהקדיש עכו"ם בארץ ישראל,

אבל בחו"ל – המקריבם בחוץ פטור (ספרי). ומ"מ מדרבנן אסור (זבח תודה).

ב. הקדיש עכו"ם הקדיש קרבן על מנת להקריבו לחוץ – כך היא מצוותו ואין שייך איסור בדבר

משום 'חוץ' אלא מדרבנן, ואולי יש בזה משום בל תוסיף. אין הנידון בסוגיא אלא

כשהקדיש ע"מ להקריבו בפנים (עפ"י חזו"א קמא מא, יד).

ג. אפשר שלשיטת התוס' להלכה יש בקדשי עכו"ם מעילה (ע' זבח תודה).

ד. יש מי שכתב שעכו"ם שהפריש קרבן כדי שיתכפר בו ישראל – מועילים בו אף לרבי שמעון

(עפ"י אחיעזר י"ד מה, א. והעיר על קצוה"ח (ר, א), שנראה מדבריו שתלוי הדבר במקדיש ולא במתכפר).

ה. קדשי בדיק הבית של עכו"ם, מועילים בהם לדברי הכל. ולפי פירוש אחד בתוס', לדעת החולקים

על רבי יוסי, אפילו בקדשי בדיק הבית אין מעילה (וע' קצות החשן ר, א וקובץ שעורים

ב"ב רצה).

הקרבנות הבאים מן הנכרים ושאנים באים – ע' בפירוט במנחות עג.

ב. דברים שאין להם מתירים, חייבים עליהם משום 'נותר' ו'טמא' כדברים שיש להם מתירים (ויגזרו מקדשי

בני ישראל... אשר הם מקדשים ל'). חוץ מן הדם. ואולם אין חייבים אלא בדבר שהוכשר ליקרב (אשר

יקרב); בדבר שיש לו מתירים עד שייקרבו מתיריו, ובדבר שאין לו מתירים – עד שיקדש בכלי.

יש מי שכתב שאין בקומץ ובלבונה חיוב נותר וטמא אלא משעלו על המזבח ומשלה האור

ברובם, אבל קודם לכן לא, שעדיין אין הרצאה. ואולם מנחת כהנים וכד' שאינם מחוסרים

הרצאה, חייבים עליהם משום נותר וטמא (עפ"י משנה למלך פסוה"מ יח, ז בדעת רבנו תם). ויש

חולקים (עתוס' לעיל מג. סד, ה הקומץ. וכן תמה על המל"מ החוון-איש יב, ט).

לדברי רבי שמעון, דברים שאין דרכם להאכל, כגון עצים לבונה וקטורת – אין חייבים עליהם משום

טומאה. והכמים חולקים (והבשר – לרבות).

ג. נותר ופיגול לא הותרו מכללן כטומאה שהותרה בציבור; אין הציץ מרצה עליהם; שניהם טהורים; שניהם

פסולם שייך לזמן; שניהם פסולם בקרב ולא במקריב.

נותר וטמא – שניהם פסול הגוף ולא פסול מחשבה; אין זריקת הדם מביאם לידי הפסול, שלא כפיגול

שאינו נקבע אלא בזריקה; ובשניהם נאמר חילול (כן פרש"י. ור"ח פרש, ששניהם שייכים בחתיכה אחת

ולא דוקא בקרבן כולו).

דף מו

עא. א. דם קדשים, מה דינו לענין חיוב מעילה, נותר, טמא ופיגול?

ב. אלו דברים שנעשית מצוותם ודינם בגניזה ויש בהם מעילה?

ג. דברים שאין דרכם להאכל – מה דין האוכלם כשהם טמאים או כשגופו טמא?